

עוינות לבעלי-חיים בתקשורת – הסבר על דפי העבודה

מה הם דפי העבודה?

דפי העבודה שלפניך עוסקים בבעלי-חיים שבני-אדם רבים מתייחסים אליהם בעוינות: שנאה, סלידה, פחד או נקמנות. דפי העבודה נועדו לסייע בפיתוח כלים לריכוך העמדות השליליות הנפוצות, בקרב תלמידים המיטיבים לקרוא (בלי ניקוד) ולכתוב באופן עצמאי, כפעילות יחידנית או בקבוצות קטנות. דפי העבודה עצמם עשויים לשמש כבסיס נוח לשיעורים ללא הנחיה נוספת, אך כדאי למורה להיעזר בהסברים המופיעים כאן.

בכל קובץ המיועד להורדה יש שני דפים: הראשון הוא דף עבודה שנועד להדפסה לכל הכיתה, והשני הוא חומר רקע שאפשר להדפיס לכיתה או להשאיר בידי המורה בלבד. בדף השני יש גם הפניה לקומץ מקורות חיצוניים מומלצים, אם כי מאחר שמדובר בנושאים שנויים במחלוקת, חומר הרקע המופיע בדפי העבודה וגם המקורות המומלצים – כולם שנויים במחלוקת.

דפי העבודה נועדו לניתוח מקורות שייבחרו לפי החלטת המורה – כתבות עיתונות קצרות או מקורות אחרים. אפשר לתת לתלמידים לבחור בכוחות עצמם מקורות לביקורת, אך גם במקרה כזה כדאי למורה להכין מראש מקורות מתאימים.

מקצועות לימוד מתאימים

דפי העבודה עשויים להשתלב בשיעורים בכמה מקצועות לימוד:

- **שפה, הבעה, לשון** (עברית); אפשר להתאים את הדפים בקלות גם לשיעורי אנגלית וערבית.
- **חינוך, כישורי חיים**; דפי העבודה מתחברים היטב לדיון בחדשות כזב (פייק ניוז) ובבטיחות במרשתת.
- **מדעים**, ובפרט **ביולוגיה וטבע**; דפי העבודה מסייעים בפיתוח ביקורתיות מדעית, ואפשר אפוא ליישם אותם על קטעי מקורות הנחשבים

למדעיים או מקצועיים, ולא רק על כתבות עיתונות.

– **מדעי החברה.**

– **תקשורת.**

מטרות התרגיל

– לעורר תלמידים לחשוב על קונפליקט בין בני-אדם לבעלי-חיים מצדדיו השונים – לא רק מהצד האנושי אלא גם מצידן של החיות.

– להקנות כלי עבודה ביקורתיים ולפתח הרגלי שימוש בהם כלפי מידע כתוב (או מדובר) על קונפליקט אדם-חיה, ובפרט:

< לזהות עמדה רגשית וערכית נגד החיות;

< לזהות עמדה רגשית וערכית הפוטרת בני-אדם מאחריות לקונפליקט;

< להבחין בדיווחים לא אמניים (גם מטעם מומחים), ובפרט כשהדיווח מבוסס על "ידע כללי" ללא בסיס ברור, על מקורות זרים או על מסקנות מתצפית אקראית.

– לעודד מתינות וחשיבה יצירתית בגיבוש פתרונות למקרי קונפליקט בין בני-אדם לבעלי-חיים, ובפרט בעלי-החיים החופשיים סביבנו.

קהל היעד

דפי העבודה מיועדים לכיתות שלמות בטווח גילאים גדול, ובלבד שהתלמידים מיטיבים לקרוא בלי ניקוד. בכיתות בוגרות באופן יחסי (גיל משוער: כיתה ז' ומעלה) תלמידים עשויים למלא את דפי העבודה באופן עצמאי לאחר הסבר בכיתה; בכיתות כאלה מומלצת עבודה של 2-4 תלמידים יחד. ככל שיכולת הקריאה העצמאית של התלמידים מוגבלת יותר כן מומלצת עבודה מונחית יותר, ובכיתות הצעירות ביותר כדאי למלא את דף העבודה יחד – כפעילות כיתתית מונחית.

רקע על התרגיל

חלק משמעותי מהידע שאנו רוכשים על חיות חופשיות (כלומר חיות שאינן בשבי) מגיע ממקורות כתובים, למשל מכתבות עיתונות המדווחות על קונפליקט בין חיות לבני-אדם. לעיתים קרובות קריאה ביקורתית של המידע המופיע במקורות אלה מגלה בו הטיה נגד החיות: ללא הצדקה עובדתית החיות מוצגות באור שלילי, ולעומתן בני-האדם מוצגים באור חיובי. חיות ממינים מסוימים סובלות במיוחד מדיווח מוטה נגדן, לרבות דיווחים מוטים רבים באמצעי התקשורת ההמוניים. דיווחים כאלה נשענים לעיתים קרובות על עדויות ועל השקפות מטעם גופים סמכותיים בתחומי האקולוגיה, בריאות הציבור, השירותים הווטרינריים, התעשיות החקלאיות ועסקי ההדברה. בישראל בולט דיווח מוטה נגד תנים, חזירי בר, חתולים, מיינות, דררות, יונים, חולדות ועוד. מטרת התרגיל שלפניך היא לפתח את יכולתם של תלמידים לזהות הטיית באופן הדיווח על חיות חופשיות – בעיתונות ובכלל.

התרגיל מבוסס על ארבעה כלי ביקורת:

1. **מזהים שיפוטיות בסגנון הכתיבה:** בדיווח עשויים להופיע מילים או ביטויים שלא רק מתארים עובדה אלא גם מבטאים שיפוט, כלומר מציגים עמדה ערכית ורגשית מסוימת על טענה מסוימת. שימו לב: שיפוטיות עשויה להיות שלילית או חיובית!

למשל: כמילים המתארות חיה, למילים "סכנה", "מפיץ מחלות" ו"מזיק" יש משמעות שלילית תמיד. כך גם למילים הלקוחות כביכול משיח מדעי – אך הלכה למעשה הן שיפוטיות ומשמעות לסיווג חיות כראויות להשמדה: "פולש", "מתפרץ" ו"סורר". קל לאתר מילים כאלה בטקסט ולזהות את השיפוט השלילי הגלום בהן, אך שימו לב שלא פעם גם ביטויים ניטרליים או אף חיוביים בהקשרים אחרים מקבלים משמעות שלילית בהקשר מסוים. למשל: "בעל-חיים אקזוטי" ו"מאכיל חיות" עשויים לקבל משמעות של כינוי גנאי בדיווחים שנועדו לקדם השמדת חיות מסוימות.

קל לזהות גם מילים וביטויים המקדמים שיפוט חיובי, למשל כשמתארים משהו (בדרך-כלל אדם, ולפעמים חיה) כ"רגיש", "סובל" או "תמים", או כשהמקור מדגיש הדגשה יתרה בני-אדם המעוררים אמפתיה מיוחדת, כגון ילדים וקשישים. קשה יותר לזהות את המילים והביטויים המדויקים המעידים על סמכות וערך שלכאורה אי אפשר לערער עליהם. למשל: רשות או מדביר מסוים מוצגים כמי ש"פועל לפתרון כחוק" וכגורם בקיא, פעיל, יוזם, ואחראי – בלי לחשוף שה"פתרון" שגורם זה מקדם נשען אל ערכים כוחניים ועל רגשות שנאה, סלידה או נקמנות, ובלי להתייחס למחדלים של אותו גורם בניהול הקונפליקט. במקורות כאלה השיפוט החיובי (בדרך-כלל לטובת בני-אדם) אולי אינו ניתן לצמצום למילים או לביטויים מסוימים, ולכן התרגיל שבדף העבודה טעון השלמה בעזרת דיון ביקורתי בכיתה.

2. **בודקים באופן דומה מידע על החיות ועל בני-**

האדם: כדי לבחון אם יש במקור הטיה נגד צד מסוים או לטובתו, צריך לבחון בדרך דומה את אופן הכתיבה על שני הצדדים. בקריאה המקובלת על חיות שנואות עלולים להתעלם מכך ולהתמקד רק בחיות – כאילו הן אחראיות בלעדיות לקונפליקט עם בני-האדם וכאילו צריך לרסן אותן (למשל לירות בהן או לחסום אותן). למעשה לעיתים קרובות דווקא בני-אדם הם גורמי הקונפליקט והם הראויים לריסון (למשל כמשליכי זבל וכמפקירי זבל גלוי), אך קשה להבחין בפרטים כאלה בלי מאמץ מיוחד בקריאה.

3. **מעריכים את אמינות המקורות:** לעיתים

קרובות דיווחים על חיות שנואות מתבססים על שמועה או על פרשנות מרחיקת לכת של נתונים חלקיים, וטענות כלליות מוצגות בסמכותיות כ"עובדות" אף-על-פי שהבסיס העובדתי לטענות אלה מעורפל או אף חשוד. כשמאתרים טענה כזו – קל להבחין שלא מדובר בדיווח עובדתי אלא בהבעת עמדה. דיווח הוגן חייב אפוא לכלול לכל הפחות תוספת של מילות הסתייגות כגון "לדעתה" או "הוא מאמין ש...".

ריבוי המקורות יאט את השיעור, אך יש לו יתרון: במקורות שונים שלושת סעיפי דף העבודה המרכזיים – 2, 3, 4 – באים לידי ביטוי באופן שונה ובמידה שונה.

הקדמה כיתתית

1. שיחת פתיחה על חוויות אישיות של התלמידים עם חיות מהמין העומד במוקד הפעילות.
2. דברי מבוא לקונפליקט אדם-חיה המסוים שהשיעור עוסק בו, בעזרת חומר ההסברה המופיע בדף השני בקובץ להורדה.
3. הסבר על המושגים הבאים: הטיה במקורות (בכתבות חדשותיות, בדיווחים מטעם ארגונים, בדיווחי מדענים וכו'); ניסוח שיפוטי (לשילה ולחיוב); הצעת חלופות (כלומר החלפת מילה/ביטוי במילה/ביטוי המתאימים לנושא במדויק אך מבטאים עמדה שיפוטית אחרת).
4. הצגת דפי העבודה – יש לעבור עליהם יחד ולוודא שהם מובנים.
5. חלוקת הכיתה לקבוצות עבודה, לפי שיקולי גיל (ראו לעיל).
6. חלוקת דפי העבודה.
7. חלוקת המקורות. אם המורה בחרה לבסס את השיעור על חיפוש עצמאי של מקורות בידי התלמידים, זהו השלב המתאים לכך.

מילוי דפי העבודה

1. הערכה ראשונית של המקור (סעיף 1);
2. זיהוי סימני הטיה במקור וכתבת מילים כחלופות או כהסתייגות (סעיפים 2-4);
3. הערכה מחודשת של המקור (סעיפים 5-6).

סיכום כיתתי

1. נציגי קבוצות עבודה קוראים בפני הכיתה תיקונים שעשו בטקסט המקור ומסבירים את התיקונים האלה.
2. דיון כיתתי על אפשרויות מעשיות למתן את הקונפליקט, כלומר להגיע לפתרונות התורמים לרווחת בני-האדם בלי לפגוע בבעלי-החיים.

4. **מנסחים מחדש מילים במקור**: כדי להפנים את הבעיות במקור שקראנו, מנסחים מחדש את החלקים הבעייתיים. למשל: משתמשים במילה חיובית במקום במילה שלילית, או להפך; מדגישים את אחריותם ואת תפקודם הלקוי של בני-אדם המתוארים במקור; ומוסיפים מילות הסתייגות לדברים שאמינותם מוטלת בספק. המטרה אינה לחשוף את "האמת" יש מאין, אלא להביא את התלמידים להכיר בכך שמקורות שאנו קוראים אינם דיווחים אובייקטיביים: הם מבטאים עמדה מסוימת – כגון דעה קדומה נגד חיות מאוכלוסיות מסוימות.

מערך השיעור

העבודה כולה מתקיימת בכיתה. אפשר לרכז אותה בשיעור אחד אם הפעילות עוסקת במקור אחד (או אחדים) שהמורה בחרה מראש. בתנאים מיוחדים נחוץ יותר משיעור אחד: אם המורה החליטה שהפעילות תכלול חיפוש מקורות במרשתת בידי התלמידים באופן עצמאי; אם קבוצות העבודה השונות עוסקות במקורות שונים; ואם מתקיים בקבוצות העבודה דיון מתמשך ופורח. בכל המקרים האלה אפשר להפריד לשיעורים שונים את השאלות המרכזיות בכל דף עבודה – שאלות 2, 3, 4. זהו התהליך המומלץ:

עבודת הכנה (בידי המורה)

1. המורה בוחר/ת מראש מקור כגון כתבת עיתונות בנושא חיה מקבוצה שנואה. אם אורך המקור עולה על 250 מילים, יש לשקול התמקדות בפסקאות נבחרות בלבד.
2. כדי לבחור מקור, כדאי למורה לבחון אותו מראש לפי הסעיפים 2-4 בדף העבודה: האם יש במקור רמזים לשיפוט (מן הסתם שלילי) של החיות המעורבות בקונפליקט? האם יש במקור רמזים לשיפוט (מן הסתם חיובי) של בני-האדם מעורבים בקונפליקט? האם יש במקור רמזים לחוסר אמינות בטענות הנטענות שם על הקונפליקט?
3. אפשר לבחור מראש כמה מקורות, כדי שקבוצות עבודה שונות יעסקו במקורות שונים.